

УДК 342.7

М. Афанасьєва,доктор юридичних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри конституційного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ НА ПРАВОТВОРЧІСТЬ

Апріорі передбачається, що за демократії влада має діяти в інтересах більшості. Однак насправді це не завжди так. Зрозуміло, що інтереси політичних суб'єктів не завжди співпадають зі справжніми національними чи суспільними потребами. І це, на жаль, природно, оскільки політична сила, яка приходить до влади, найбільш стурбована збереженням свого становища, тому діє насамперед у власних інтересах, які зовсім не обов'язково співпадають із суспільними. Навіть якщо припустити, що обранці народу турбуються про загальне благо та щиро прагнуть до реалізації загальної волі, демократія з технологічного боку цьому не сприяє. На таку обставину звертають увагу вітчизняні й зарубіжні юристи та політики. Так, на думку А. Шайо, у парламентських представницьких системах, які діють на основі принципу мажоритарності, для обрання представника в парламент необхідна принаймні половина голосів виборців, потім для прийняття закону достатня половина представників народу в парламенті. Може так статись, що для прийняття закону достатньо волі осіб, які представляють лише чверть виборців [1, с. 62–63]. А якщо уточнити думку автора про те, що мова має йти про половину виборців, які прийшли на вибори, а не про всіх виборців країни, то частка стає ще меншою. Тому мотивами для прийняття законів, які стосуються найважливіших питань формування та реалізації публічної влади, стають не суспільні інтереси чи такі мотиви, як наукова обґрунтованість, практична ефективність тощо, а специфічні політичні інтереси окремих партійно-владних осередків [2, с. 60].

Як зазначають С. Здіорук і В. Бичек, характер партійно-політичного процесу в Україні значною мірою визначає взаємодія адміністративно-економічних угруповань та політичних партій в Україні, які тяжіють до зближення, оскільки великий капітал за допомогою політичних партій може легалізувати своє прагнення прийти в політику, а партії зі свого боку забезпечують, таким чином, фінансування власної діяльності. Небезпека такої співпраці полягає в перетворенні партій на формат своєрідних бізнес-проектів, що створюються як об'єднання із залученням бюрократичного апарату для лобювання власних інтересів певної адміністративно-економічної групи, а не для розробки та впровадження стратегічних концепцій розвитку українського суспільства [3, с. 91]. За таких умов відбувається профанація самого інституту демократичної публічної влади. При цьому маніпулятивним інструментом стає саме законодавство. Нерідко провладні політичні сили, намагаючись отримати додаткові політичні переваги, застосовують законодавство як засіб недобросовісної політичної конкуренції. Таке ставлення призводить до навмисного й прямого перекручування в нормах права політико-правової реальності, до деформації цілей правового регулювання та маскування кон'юнктурних інтересів політичних сил за допомогою правових форм.

На рівні конституційного аналізу зловживання правом творити право проявляється як зловживання повноваженнями владного характеру щодо прийняття нормативно-правових актів. Воно має характер діяння, яке фор-

мально не виходить за межі публічної компетенції посадової особи чи органу публічної влади, проте суперечить цілям і цінностям конституційного правопорядку; тому зловживання публічною владою варто розуміти як неконституційне за суттю владування.

Наслідком зловмисного використання владних повноважень із боку органів публічної влади та посадових осіб такої діяльності є соціально-негативний результат, і це не лише шкода, завдана правам та законним інтересам інших суб'єктів, а й спотворення конституційних політико-правових принципів, загроза стабільності конституційного ладу, небезпека руйнації політичної системи. Зазначене свідчить про те, що зловживання правом на правотворчість як деструктивний феномен конституційно-правової дійсності вимагає ґрунтовного наукового аналізу.

Метою статті є визначення сутності зловживання правом на правотворчість, об'єктивних і суб'єктивних детермінант цього явища, форм його прояву та правових засобів мінімізації, що буде проілюстровано на прикладі розробки й прийняття виборчого законодавства в Україні.

Теоретичні концепції щодо правової конструкції «зловживання правом» не містять однозначного розуміння. Наукові думки про природу цього явища є настільки різноманітними, що охоплюють навіть протилежні позиції. Зокрема, зустрічаються доводи щодо відсутності підстав виокремлювати таке явище в правовій дійсності або, навпаки, доводи щодо наявності окремого виду правової поведінки, розуміння зловживання правом як різновиду правопорушення, як аморального здійснення права. Такий плюралізм ускладнює вирішення питань не лише наукового, а й практичного характеру, заважає законодавчому закріпленню технологій протидії цьому деструктивному явищу.

Неоднозначність поглядів науковців на досліджуване поняття зумовлена не тільки складністю самого явища зловживання правом, а й різними підхода-

ми авторів до традиційних критеріїв класифікації правової поведінки. За критерієм соціальної значущості більшість учених визначають зловживання правом як асоціальне, деструктивне, соціально-негативне явище, пов'язане із завданням шкоди, заподіянням зла, суперечливістю правовому призначенню, аморальністю. Така однозначність пояснюється тим, що оцінюється не сама поведінка, а її результати.

Найбільше дискусій викликає дилема «правомірність – протиправність». Критерієм такого поділу правової поведінки традиційно є юридична оцінка діяння суб'єкта, тобто відповідь позитивного права на питання відповідності чи суперечності діяння вимогам, закріпленим правом. У такому розумінні прояви зловживання оцінюються як правомірні, оскільки не порушують вимоги, встановлені нормою права. Проте якщо єдиним критерієм визначення протиправності чи правомірності реалізації суб'єктивного права стає формально-юридична оцінка, то в такому разі взагалі зникає сама необхідність запровадження категорії зловживання правом як зайвої.

Відповідаючи на запитання щодо протиправності або правомірності діяння, варто враховувати не лише формально-юридичну сторону, яка в юридичній літературі занадто абсолютизується, а й сутнісно-юридичну. Зловживання правом посягає на змістове, сутнісне в праві, тобто на охоронюваний правом приватний чи публічний інтерес, на той порядок у суспільних відносинах, який підтримується за допомогою правового інструментарію, на прогресивну діяльність і конструктивні способи її здійснення. Сутнісно-юридичне зловживання суб'єктивним правом є протиправним діянням, оскільки за своєю цілеспрямованістю та результативністю суперечить призначенню, меті, соціальній функції норми права. Фактично під час зловживання саме право є інструментом здійснення протиправної діяльності.

Ми згодні з позицією тих авторів, які вважають зловживання правом

формою здійснення суб'єктивного права всупереч його призначенню, цілям, соціальній функції чи інтересам інших суб'єктів, за допомогою якої завдається шкода іншим учасникам суспільних відносин: особистості, суспільству, державі (В. Горобець, О. Малиновський, В. Рясенцев, Я. Янев та інші вчені) [4]. Не акцентуючи увагу на питанні правомірності чи неправомірності зловживання правом, науковці підкреслюють його безспірні характеристики – здійснення суб'єктивного права всупереч його призначенню та шкідливість здійснення права. Під час реалізації суб'єктивного права всупереч призначенню виникає конфлікт між інтересами суспільства, держави й суб'єкта реалізації права, колізії між суб'єктивним та об'єктивним правом, створюється ситуація, за якої об'єктивне право не виконує належним чином свої регулятивні й охоронні функції, а від цього страждає правопорядок у цілому.

Цілком очевидно, що правильна кваліфікація діяння як зловживання правом має важливе не тільки наукове, а й практичне значення, однак вона викликає труднощі, зумовлені оціночним характером самого явища, відсутністю чітких законодавчих критеріїв зловживання тим чи іншим правом та неоднозначністю доктринального розуміння аналізованого феномена.

Правова природа зловживання правом розкривається через аналіз складників зазначеної діяльності, що включає певні елементи, об'єднані в систему «потреба – неправовий інтерес – неправова мета – намір – правовий засіб – формально-правова поведінка – неправовий результат». Як видно з представленої структури, від правомірної поведінки зловживання правом відрізняється «неправовим інтересом», «неправовою метою» (цілі, поставлені суб'єктом, зумовлені виключно власними прихованими потребами й інтересами, що не відповідають ідеї справедливості) та, як наслідок, «неправовим результатом», що не відповідає прин-

ципам і засадам конституційного ладу, міжнародним стандартам.

Можливості для зловживань владними повноваженнями виникають усюди, де повноваження містять «інтерпретаційні лакуни», припускають свободу публічного розсуду [5, с. 647], де необхідні правила відсутні (не встановлені), окремі конституційно позитивні дії не конкретизовані чи не регламентовані або, навпаки, надмірна варіативність зумовлює формальну можливість неконституційного (для конкретної ситуації) вибору, у тому числі бездіяльності.

Серед характерних ознак зловживання правом на правотворчу діяльність Т. Дідич виокремлює такі: 1) наявність суб'єкта, наділеного реальним правом на здійснення правотворчої діяльності; 2) використання цього права суб'єктом не за його соціальним призначенням; 3) потенційна можливість нанесення шкоди суспільним чи особистим інтересам; 4) правові наслідки зловживання правом на правотворчу діяльність стосуються невизначеної кількості суб'єктів суспільних відносин та невизначеної кількості життєвих випадків; 5) відсутність порушень конкретних юридичних заборон або невиконання будь-яких правотворчих обов'язків [19].

Вважаємо за доцільне конкретизувати ознаку про використання права на правотворчість не за його соціальним призначенням вказівкою на те, що право в такому разі використовується з неправовою ціллю задля задоволення неправового суб'єктивістського інтересу. Крім того, щодо ознаки потенційної можливості нанесення шкоди вбачається, що її спрямованість не обмежується інтересами суспільства та особистості, а охоплює також інтереси державницькі й самоврядні.

Аналізуючи зловживання правом на правотворчість відносного виборчого законодавства, варто зазначити, що мова йде про зловживання в процесі конструювання та прийняття виборчого законодавства, яке може проявлятися у формальному й змістовому аспектах: зловживання правом на

прийняття актів виборчого законодавства та цілеспрямоване закріплення в законодавчих положеннях дефектних із телеологічної й технологічної позицій правил поведінки, які стають підґрунтям для зловживання суб'єктивним пасивним чи активним виборчим правом на практиці.

У вітчизняній виборчій практиці, на жаль, багато прикладів того, як політичні сили з їх «зацікавленим» ставленням до результатів виборчого процесу намагаються пристосувати виборче законодавство до власних потреб, приховуючи це вдосконаленням законодавчих приписів на благо суспільства. Як приклади можна назвати і визначення дати проведення чергових та позачергових виборів відповідно до інтересів певних політичних сил, і маніпулювання складом виборців шляхом обмеження реалізації активного виборчого права (наприклад, громадян України, які перебувають за кордоном), і обмежувальні положення щодо суб'єктного складу виборчого процесу (зокрема, позбавлення виборчих блоків політичних партій можливості брати участь у виборах напередодні виборів, зміна виборчої системи залежно від соціологічних показників електоральних уподобань тощо).

Масштаб соціальних деформацій під час зловживання правом на прийняття актів виборчого законодавства є значно більшим, ніж у правозастосовній ситуації. За допомогою таких зловживань можна встановлювати «необхідні» передумови забезпечення корисливих інтересів [5, с. 648]. Унаслідок такої правотворчості вже саме об'єктивне право, яке традиційно розуміється як один із найважливіших соціальних інструментів боротьби зі злом, починає провокувати загострення соціальних протиріч та антагонізмів, набуває властивості захищати як «добро» явища й процеси, що «давно стали суспільним злом», а також їхні сучасні модифікації [5, с. 648].

Яскравим прикладом зловживання правом на прийняття актів виборчого законодавства є проведення кожних

виборів в Україні за оновленим виборчим законодавством. Найчастіше мотивом цієї законодавчої діяльності була ситуативна політична доцільність та суб'єктивна зацікавленість претендентів на виборні посади в отриманні політико-правових переваг під час майбутнього виборчого процесу, а не об'єктивна необхідність удосконалити виборчий закон. Якщо взяти до уваги суб'єктивну сторону процесу внесення змін до виборчого законодавства та визначити характер правостворюючого інтересу, стане зрозумілим, що це є проявом зловживання правом на правотворчість.

Кваліфікувати охарактеризовані дії суб'єкта правотворчості як правопорушення навряд чи можливо, проте є підстави вважати їх зловживанням правом. Кодекс належної практики у виборчих справах Венеціанської комісії Ради Європи безпосередньо пов'язує нестійкість виборчого законодавства з маніпулюванням із боку політичних сил та прямо зазначає, що законодавство про вибори має користуватись певною стабільністю, що захищатиме його від політичних маніпуляцій із боку партії (пункт 58). Стабільність виборчого законодавства має вкрай важливе значення для зміцнення авторитетності виборчого процесу та, зрештою, для зміцнення демократії. Часта зміна норм, особливо складних, може ввести виборця в оману. Насамперед це призводить до того, що виборці – обгрунтовано чи ні – доходять висновку, що виборчий закон є лише інструментом у руках влади та що їхній голос мало впливає на результати виборів. Необхідно запобігати не тільки маніпулюванню в інтересах партії при владі, а навіть натяку на будь-яке маніпулювання (пункт 64). Проблема полягає не в тому, що не можна міняти систему голосування (адже завжди є можливість зробити її більш досконалою), а в тому, що не можна робити це часто та напередодні (менше ніж за рік) виборів, оскільки навіть коли не стоїть мета свідомого маніпулювання, то це

створює враження, що зміни продиктовані прямими політичними інтересами партії влади (пункт 65). Лише прозорість, неупередженість і незалежність від політично мотивованого маніпулювання забезпечать належне керування виборчим процесом від початку виборчого процесу до закінчення обробки результатів (пункт 68) [6].

Одним із проявів зловживання правом на прийняття актів виборчого законодавства є також навмисне прийняття неконституційного нормативно-правового акта органом публічної влади. На жаль, правотворча практика в Україні не позбавлена таких фактів. Зокрема, прикладом цього є Закон України «Про вибори народних депутатів України» в редакції від 17 листопада 2011 р. [7], положенням частини 5 статті 52 якого дозволялось включати до виборчого списку кандидатів у народні депутати України одну й ту ж особу в загальнодержавному багатомандатному та одномандатному виборчих округах. Аналогічне положення містилось у частині 3 статті 20 Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 24 вересня 1997 р. [8], яке Конституційний Суд України своїм рішенням від 26 лютого 1998 р. № 1-рп/98 [9] визнав неконституційним. Так, в абзацах 1, 2 пункту 10 мотивувальної частини цього рішення вказано: «Відповідно до конституційного принципу рівного виборчого права всім виборцям і всім кандидатам у народні депутати України Конституція надає й гарантує рівні правові можливості для реалізації своїх виборчих прав. Зокрема, рівне виборче право не забезпечується положенням частини 3 статті 20 Закону, яким кандидатові в народні депутати України, включеному до списку кандидатів від політичної партії, виборчого блоку партій, надається більше правових можливостей у реалізації права бути обраним народним депутатом України: крім балотування за багатомандатним загальнодержавним виборчим округом, йому надається право одночасно бути висунутим кандидатом у народні депу-

тати України також в одномандатному виборчому окрузі, тобто одній і тій же особі Закон надає право одночасно виборювати мандат народного депутата України в двох виборчих округах. Порушення рівного виборчого права Конституційний Суд України вбачає також у тому, що за одного й того ж кандидата в народні депутати України, якому Закон надає можливість одночасно балотуватися в двох виборчих округах, виборці мають голосувати двічі» [9].

Отже, на момент прийняття Закону України «Про вибори народних депутатів України» в редакції від 17 листопада 2011 р. парламентарі знали, що положення про одночасне балотування кандидатів у народні депутати в загальнодержавному багатомандатному та одномандатному виборчих округах не відповідає принципу верховенства права та не забезпечує реалізацію засад справедливості й рівності у виборчому процесі, проте за наслідками політичних домовленостей і компромісів з опозиційними силами включили його до виборчого закону, щоб після набуття ним чинності визнати його неконституційним.

Не характеризуються єдністю наукові уявлення щодо питання про те, чи може зловживання правом на прийняття законодавчих актів мати бездіяльний характер. Деякі автори відповідають на нього негативно. Так, на думку А. Приходько, зловживання правом має виражатись у певній дії, бездіяльність не може розглядатись як зловживання правом, оскільки не можна зловживати невикористанням права. А зловживання виконанням обов'язку А. Приходько вважає неможливим [10, с. 60]. Спростувати такий категоричний висновок можна, вказавши на очевидні можливості бездіяльного зловживання з боку парламенту правом на призначення позачергових виборів до органів місцевого самоврядування, передбаченого пунктом 30 частини 1 статті 85 Конституції України, коли за відсутності чітких строків місцеві вибори не призначались упродовж

багатьох місяців (процес призначення дострокових виборів депутатів Тернопільської обласної ради та Київської міської ради, Київського й Чернівецького міських голів).

Загальна ідея неприпустимості використання «права проти права» з боку владних інституцій закріплена на регіональному та міжнародному рівнях. Так, Хартія основних прав Європейського союзу в статті 54 «Заборона зловживання правом» встановлює, що жодне положення цього акта «не може бути витлумачене в такий спосіб, щоб воно обґрунтовувало діяльність чи дії, націлені на те, щоб скасувати або істотно обмежити права й свободи, передбачені в Хартії» [11].

У Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживань владою (прийнятій Резолюцією № 40/34 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада 1985 р.) під зловживанням владою розуміються дії чи бездіяльність, які ще не являють собою порушення національних кримінальних законів, проте є порушенням визнаних на міжнародному рівні норм, що стосуються прав людини (пункт 18). Декларацією встановлюється, що державам варто розглянути питання про включення до національних законів норм, які забороняють зловживання владою (пункт 19) [12].

У цьому контексті необхідно згадати статтю 13 Цивільного кодексу України [13], яка забороняє здійснення прав із наміром завдати шкоди іншій особі, забороняє зловживання правом в інших формах, зобов'язує під час здійснення цивільних прав додержуватись моральних засад суспільства та не порушувати права інших осіб. Вважаємо, що це положення конкретизує конституційний принцип, закріплений у статті 23 Конституції України, який визначає, що кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права й свободи інших людей [14].

Прикладом можна вважати передбаченій статтею 364 Кримінального кодексу України такий склад злочину,

як зловживання владою або службовим становищем, що характеризується як умисне, з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, інтересам юридичних осіб. У цьому разі суб'єктом зловживання владою можуть бути лише службові особи, тобто особи, які постійно, тимчасово або за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно або тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах або організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або ж виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління зі спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом [15]. Кваліфікуючою ознакою цього злочину є спричинення істотної шкоди – завдання матеріальних збитків.

Що стосується зловживання правом на прийняття акта виборчого законодавства, то наведену характеристику складу злочину можна використовувати лише для загальної ідентифікації, оскільки народні депутати України, згідно зі статтею 80 Конституції України, не несуть юридичної відповідальності за результати голосування, у тому числі після припинення депутатських повноважень, що є важливою конституційною гарантією забезпечення безперешкодного й ефективного здійснення народним депутатом України своїх функцій [16]. До того ж Верховна Рада

України – це колегіальний орган, який приймає рішення більшістю голосів, а кримінальна відповідальність є індивідуалізованою. Згадаємо також Резолюцію № 1862(2012) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Функціонування демократичних інститутів в Україні», у якій містяться критичні зауваження щодо статті 364 Кримінального кодексу України, яка є занадто широкою в застосуванні та фактично створює можливість криміналізації пострафактум звичайних політичних рішень, що суперечить принципу верховенства права. Парламентська Асамблея Ради Європи підкреслила, що оцінка політичних рішень і їхніх наслідків є прерогативою парламентів та виборців, а не судів [17].

Проблеми поширеності зловживання владними повноваженнями потребують комплексних теоретичних досліджень у межах конституційної науки. Зловживання правом на правотворчість варто визнати серйозною загрозою реальному конституціоналізму, оскільки суб'єктивізм, ситуативна політична доцільність та особисті політичні мотиви, які підміняють законодавче регулювання, що базується на глибокому пізнанні політико-правової дійсності та всебічному врахуванні суспільних інтересів, негативно позначаються на стані конституційної законності, підривають основи народовладдя, призводять до поширення правового нігілізму й абсентеїзму серед громадян. У різноманітні види і способів таких практик завжди вступають неформальні порушення (ігнорування, зневага) конституційних вимог сумлінності, справедливості, чесності, доброзичливості щодо інших осіб у станах, відносинах та зв'язках у ситуаціях приватного й публічного характеру [5, с. 669–670].

Варто погодитись із думкою, що рівень політичного та правового волюнтаризму українського парламенту сягнув небаченої позначки, яка нині прямо межує із загрозою збереження демократичних устоїв [18, с. 130]. На-

ведені прояви зловживання правом на прийняття актів виборчого законодавства конституційно неприпустимі, а тенденція їх зростання згубна. Жоден суб'єкт правотворчості не володіє та не може бути наділений компетенцією, що давала б йому змогу приймати нормативно-правові акти без урахування інтересів людини, суспільства й держави або всупереч їм [5, с. 676]. Виконуючи свої повноваження, загальнонаціональний представницький орган законодавчої влади має виходити не з інтересів домінуючої в цей час політичної сили, а бути гарантом легітимного формування ефективної влади, подальшої інституціоналізації політичної системи й еволюційного оновлення політичних еліт.

Становище, що склалось, виправити тільки організаційними методами та інституціональними рішеннями не можна. Необхідні адекватні конституційно-правові форми й способи протидії проявам маніпулювання, мінімізація безупинно породжуваної зловживанням правом соціальної шкоди. Конституційно-правова наука у свою чергу покликана надати обґрунтування їхньої потенційної ефективності та загальних правил застосування.

Головною передумовою профілактики прийняття неконституційних актів мають стати конституційне праворозуміння та «грамотність» законодавців, які повинні доповнюватись особливими внутрішніми якостями відповідних осіб, врівноваженістю свідомості й почуттів на основі раціонально-морального вибору між бажаним і належним на користь відповідності цілям загальнонародного блага в контексті вітчизняної культурної традиції [5, с. 672, 675].

До способів протидії варто віднести підвищення якості нормативно-правових актів. При цьому встановлення додаткових законодавчих заборон та обмежень принципово не буде сприяти викоріненню зловживань і навіть може призвести до виникнення нових способів деструктивної поведінки. Необхідно

йти шляхом конкретизації владних повноважень із метою зменшення варіативності й дискреційності в прийнятті рішень, а також, якщо можливо, перетворити прояви зловживання правом на склади правопорушень із встановленням конституційно-правової відповідальності за такі діяння.

Обмеженість правотворчих можливостей забезпечення протидії зловживанню владними повноваженнями посилює роль конституційної юрисдикційної діяльності, інтерпретаційної діяльності Конституційного Суду України. Базовими критеріями ідентифікації Конституційним Судом України зловживання правом із метою необхідної протидії зазначеному деструктивному явищу, на нашу думку, мають бути принципи конституціоналізму (верховенство права як прояв ідеї соціальної справедливості, пріоритет прав і свобод людини перед іншими соціальними цінностями й інтересами, демократизм, конституційна законність), а також конституційні принципи виборчого права (загальності, рівності, прямого виборчого права, таємного голосування та вільного волевиявлення).

Несумлінній правотворчості також необхідно протиставити сучасні ресурси інститутів безпосередньої демократії та громадянського суспільства (відкрите обговорення із залученням якомога більшої кількості науковців, експертів, політичних партій, громадських організацій і рухів), а декларування національних інтересів у правотворчій практиці має підтверджуватись даними якщо не референдумів, то хоча б опитувань чи публічних обговорень [5, с. 677], а також діяльністю експертних міжнародних інституцій у галузі конституційного права. Зазначений правовий інструментарій повинен мінімізувати прояви маніпуляцій у правотворчій діяльності.

Ключові слова: зловживання правом, правотворчість, владні повноваження, виборче законодавство, вибори.

Статтю присвячено деструктивному явищу правової дійсності – зловживанню правом, а саме зловживанню правом на правотворчість. Розглянуто структуру й ознаки цього явища, суб'єктивні та об'єктивні детермінанти. Наведено приклади зловживання прийняттям виборчого законодавства.

Стаття посвячена деструктивному явленню правової действительности – злоупотреблению правом, а именно злоупотреблению правом на правотворчество. Рассмотрена структура и признаки этого явления, субъективные и объективные детерминанты. Приведены примеры злоупотребления принятием избирательного законодательства.

The article is devoted destructive phenomenon of legal reality – abuse of law, namely the abuse of law-making. The structure and characteristics of this phenomenon, subjective and objective determinants considered. Examples of abuse of adoption of the election law.

Література

1. Шайо А. Самоограничение власти (краткий курс конституционализма) / А. Шайо. – пер. с венг. – М. : Юристъ, 2001. – 292 с.
2. Скрипник В. Проблема «вибору» виборчої системи: Україна і європейський досвід / В. Скрипник // Бюлетень міністерства юстиції України. – 2010. – № 1. – С. 60–69.
3. Здіорук С. Проблеми функціонування політичних партій України в системі владних відносин : [монографія] / С. Здіорук, В. Бичек. – К. : НІСД, 2001. – 144 с.
4. Малиновский А. Злоупотребление субъективным правом как юридический феномен : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / А. Малиновский. – М., 2009. – 52 с. ; Общая теория права и государства : [учебник] / [В. Афанасьев, А. Герасимов, В. Гойман и др.] ; под ред. В. Лазарева. – 3-е изд. – М. : Юристъ, 2001. – 360 с. ; Рясенцев В. Условия и юридические последствия отказа в защите гражданских прав (к ст. 5 Основ гражд.

данского законодательства Союза ССР и союзных республик) / В. Рясенцев // Советская юстиция. – 1962. – № 9. – С. 7–11 ; Янев Я. Правила социалистического общежития (их функции при применении правовых норм) / Я. Янев. – М. : Прогресс, 1980. – 281 с.

5. Крусс В. Теория конституционного правопользования / В. Крусс. – М. : Норма, 2007. – 752 с.

6. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права : матер. Венеціанської комісії, ОБСЄ/БДІПЛ, ПАРЄ / за ред. Ю. Ключковського. – К. : ФАДА ЛТД, 2008. – 340 с.

7. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 10. – Ст. 73.

8. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 24 вересня 1997 р. № 541/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 43. – Ст. 280.

9. Рішення Конституційного Суду України від 26 лютого 1998 р. № 1-рп/98 у справі за конституційними поданнями народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про вибори народних депутатів України» (справа про вибори народних депутатів України) // Офіційний вісник України. – 1998. – № 23. – Ст. 850.

10. Приходько А. Злоупотребление процессуальными правами / А. Приходько // Арбитражная практика. – М., 2006. – № 1. – С. 54–60.

11. Хартія основних прав Європейського Союзу : міжнародний документ від 7 грудня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_524.

12. Декларация основных принципов правосудия для жертв преступлений и злоупотребления властью : международный документ от 29 ноября 1985 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_114.

13. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

14. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

15. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

16. Кодекс належної практики у виборчих справах. Керівні принципи та пояснювальна доповідь, ухвалені Венеціанською комісією на 52 пленарній сесії (Венеція, 18–19 жовтня 2002 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2002\)023rev-ukr](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2002)023rev-ukr).

17. Резолюція № 1862(2012) Парламентської Ассамблеї Ради Європи «Функционирование демократических институтов в Украине» от 26 января 2012 г. (неофициальный перевод) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_a57.

18. Стецюк П. Реформування виборчої системи повинно йти в контексті загальноконституційних змін / П. Стецюк // Вибори та демократія. – 2007. – № 2. – С. 129–130.

19. Дидыч Т. Злоупотребление правом на правотворческую деятельность как теоретико-правовое явление / Т. Дидыч [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.sovremennoepravo.ru/m/articles>.

